

MÄNTSÄLÄ

Ohkolan osayleiskaava

Rakennusinventointi ja kulttuuriympäristöselvitys

Raportti
Selvitystyö Ahola
Mikkelissä 2.7.2007

SISÄLLYSLUETTELO

Raportti	3
Toimeksianto	3
Kohdealue	3
Kaavat ja aikaisemmat selvitykset	3
Tavoitteet ja menetelmät	3
Raportointi	4
Ympäristöjen muutosherkkyys	5
Suunnittelualueen yleiskuvaus	6
Kulttuuriympäristön perustekijät Ohkolassa	6
Maisemarakenne	6
Kylän kehittyminen	7
Liikenne	8
Elinkeinot	8
Kohdekuvaukset / alueet ja rakennukset	10
1. OHKOLAN KYLÄKESKUSTA	10
1.1 Joki-Mattila	12
1.2 Kesämaa	12
1.3 Kylä-Hemmilä	13
1.4 Vanha-Juhola	13
1.5 Mikkola	14
1.6 Mäkelä eli Tamminiemi	15
1.7 Peltoniemi	16
1.8 Ohkolan Nuorisoseuratalo	17
1.9 Öljämäen kesäteatteri	17
2. OHKOLAN KOULUN YMPÄRISTÖ	18
3. OHKOLAN KULTTUURIMAISEMA	19
3.1 Jaakkola	20
3.2 Mäntsälä-Kellokoski maantie	21
3.3 Kivistönkulmantie	21
3.4 Potari ja Säijälä	23
3.5 Eteläinen peltomaisema	24
3.6 Eerola-Kortistotie	25
3.7 Tammipääntie-Arolan Kylätie	25
4. KIVISTÖNKULMA	26
5. RAUHALANTIEN VILJELYMAISEMA	27
6. VÄHÄKYLÄ	28
6.1 Ala-Ollila ja sen entinen tiilinavetta	29
6.2 Etu-Riiskilä	30
6.3 Taka-Riiskilä	30
6.4 Pirjola	31
Lähteet	32
Liitteet:	32

MÄNTSÄLÄ

Ohkolan osayleiskaava

Kulttuuriympäristöselvitys ja rakennusinventointi

Raportti

Toimeksianto

Mäntsälän kunta Ympäristöpalvelut tilasi Arola-Jokelanseudun osayleiskaavan suunnittelun alueen kulttuuriympäristöselvitys ja rakennusinventoinnin ja kulttuuriympäristöselvityksen Selvitystyö Aholalta 6.11.2006. Valmis aineisto ja raportti kaavan perusselvitykseksi valmistuivat 27.6.2007.

Kohdealue

Suunnittelun alue käsittää Ohkolan maarekisterikylän lukuun ottamatta Hyökännummea ja Arolan-Jokelanseutua. Mäntsälän kirkonkylä on Ohkolasta n. 10 km pohjoiseen. Helsinkiin on matkaa noin 45 km.

Kaavat ja aikaisemmat selvitykset

Ohkolan osayleiskaava-alueelta ei ole aikaisempia asema- tai yleiskaavoja. Ohkolan Hyökännummi on kirkonkylän ohella toinen kunnan asemakaavoitettu taajama-alue; ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1967, ja oikeusvaikutteinen Hyökännummen osayleiskaava 2020 on vuodelta 2005.

Mäntsälä-Pornainen seutukaava on vahvistettu 2000. Sen korvasi 8.11.2006 ympäristöministeriössä vahvistettu Uudenmaan maakuntakaava. Maakuntaliiton teettämässä kulttuuriympäristöselvityksessä Ohkolan jokilaakson kulttuurimaisema on arvioitu maakunnallisesti merkittäväksi.

Suunnittelun alueella ei ole valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja ympäristöjä (1993/1.1.2002) eikä maisema-alueita (mietintö 1992).

Ohkolan osayleiskaavaa varten Mäntsälän kunta on teettänyt luontoselvityksen (Enviro Oy, 2005) ja maisemaselvityksen (Ympäristösuunnittelu Ok, 2006).

Tavoitteet ja menetelmät

Kulttuuriympäristöselvitys ja rakennusinventointi tehdään osayleiskaavan tausta-aineistoksi. Maankäyttö- ja rakennuslain 39 §:ssä esitetään yleiskaavan sisältövaatimukset, jotka edellyttävät rakennetun ympäristön vaalimista. Kaavan yhtenä tehtävänä on luoda edellytykset olemassa olevan rakennetun ympäristön kehittämiseksi, säilyttämiseksi ja käytölle. Kulttuuriympäristöselvitys tarjoaa yhden lähtökohdan elinympäristön laatuavoitteiden määrittelyyn. Kaavan hyväksymisen

jälkeen selvitys ja inventoinnit palvelevat myös kunnan rakennusvalvontaa rakentamisen viranomaistehtävissä sekä koulujen kotiseutuopetuksen lähtöaineistona.

Selvitys määrittelee Ohkolan kylän kulttuurihistorialliset ominaispiirteet ja rajaa aluekohteet, joissa maankäytön tai rakentamisen ohjausta tarvitaan kulttuuriympäristön ominaispiirteiden vahvistamiseksi. Lisäksi arvioidaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja kohteet.

Kartoitusmenetelmänä on alue- ja kohdetason inventointi. Aluetaso tarkoittaa rakennetusta ympäristöstä, tieympäristöstä tai avoimesta maisemasta muodostuvia merkittäviä kulttuuriympäristökokonaisuuksia. Kohdetasolla tarkoitetaan mm. tilan talouskeskusta, liikeraittia, julkista rakennusta, kartanokeskusta tai muuta käytöltään tai rakennustavaltaan erityistä pienmiljöötä tai yksittäistä rakennusta, joka on säilynyt ajallisesti ja historiallisesti tunnistettavana. Inventoinnin valintakriteereitä rakennusten kohdalla ovat alkuperäisyys, harvinaisuus ja tyypillisuus sekä aluekohteissa yhtenäisyys ja monipuolisuus. Mukaan otetaan myös kohteita, joiden kulttuurihistoriallinen arvo on pääasiassa informatiivinen eli ne välittävät tietoa alueen historiallisista vaiheista, rakennustavasta paikallisesti tai laajemmin. Ne ovat myös vertailupohjana kohteiden arvottamiselle ja tukevat alueen kulttuuripiirteiden kokonaiskuvan hahmottamista.

Inventoinnin painopistealueita ovat:

1. Asutushistorialliset ja elinkeinotoiminnan jatkuvuutta ilmentävät aluekokonaisuudet.
2. Rakennushistoriallisesti edustavaa (harvinainen, edustavuus) ympäristöä muodostavat miljööt ja rakennukset.
3. Maisemallisia näkymiä tarjoavat solmukohdat.

Raportointi

Osayleiskaavan tausta-aineistoksi laadittu kulttuuriympäristöselvitys käsittää selvitysraportin ja Access-pohjaisen inventointitietokannan, digitaaliset valokuvat ja MapInfolla tuotetun paikkatietoaineiston.

Raportin kohdekuvausosiossa on annettu suosituksia merkittävimmiten arvioitujen rakennusten ja alueiden suojelemiseksi (ks. myös liite 1). Lisäksi raportin liitteenä on rakentamistapaohjeistuksen perustaksi alueluokittelu ja suositus ohjeistukseksi (liite 4).

Ohkolan osayleiskaava-alueen rakennusinventoinnin kokonaiskohdemääräksi tuli 34 (liite 2). Rakennus- ja aluekohteiden tiedot on tallennettu rakennustietokantaan. Tämän inventointiaineiston pohjalta on muodostettu historiallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen perustein kulttuuriympäristökokonaisuuksia, joista kuvaus tässä raportissa.

Kohdealueiden rajaamisessa käytettiin apuna vanhoja karttoja, jotka Ahola kiinnitti MapInfo-ohjelmassa koordinaatistoon. Näin paikannettiin vanhimmat pellot ja kylän rakennusvaiheet (liite 3). Käytössä olivat myös kunnan paikkatietoon linkittämät ilmakuvat. Karttojen ohella päälähteenä olivat maarekisterikirjat. Ensisijainen kirjallisuuslähde oli Mäntsälän historia I-III. Lisäksi hyödynnettiin muita pienimuotoisia painettuja historiikkeja, kuten kotiseutujulkaisuja. Kunnan kotiseutuarkistoon tallennetut vanhat valokuvat taloista ja kylästä tukivat karttatulkintoja. Kohdealueelle tehdyillä maastokäynneillä tarkasteltiin ja dokumentoitiin alueen rakennettua kulttuuriympäristöä. Ensimmäisellä käynnillä oli mukana rakennustarkastaja Pentti Palmroos Mäntsälän kunnasta ja rakennustutkija Riitta Niskanen Lahden kaupunginmuseosta. Seuraavat maastokäynnit tehtiin huhti- ja toukokuussa 2007.

Rakennusinventointitiedot tallennettiin Access-ohjelmalla tehtyyn tietokantaan, johon Mäntsälän kunta sai käyttöoikeudet Hämeen ympäristökeskukselta. Inventointitietokanta sisältää rakennuksista tekniset perustiedot ja yhteenvedon rakennushistoriallisen arvon kannalta oleellisista erityispiirteistä (muoto, tyyli, materiaalit). Aluekokonaisuuksista tallennettiin maankäytön historiatietoja sekä alueen rakennetun ympäristön erityispiirteiden kuvaus.

Tietokantakortissa (liite 5) määriteltiin kohteen suojeluarvoa ja muutosherkkyttä seuraavalla luokittelulla:

- I Nykyisellään säilyvä rakennuskohde tai maisemallinen, taajama- tai kyläkuvallinen aluekokonaisuus
- II Vähäisin muutoksin kehitettävä alue/kohde
- III Muutoksia kestävä kerroksellinen alue/kohde

Rakennuksen nykytilaa arvioitiin viidellä eri luokalla. Luokittelu kertoo sen, miltä osin rakennuksen ulkoasu on säilyttänyt kohteen arvioinnissa todetut rakennushistorialliset arvot. Nämä viisi luokkaa ovat:

- I Ajallinen/historiallinen tunnistettavuus hyvä
- II Kerroksellisuutta; mittakaava ja materiaalit rakennustapaan sopivia
- III L Laajennusosa poikkeava, vanha osa ennallaan
- III M Muutoksia julkisivuissa, yleisilme ennallaan
- IV Ajallinen/historiallinen tunnistettavuus heikentynyt

Tietokantamuotoinen tallennus on varsinaiselle selvitysraportille liiteaineisto, josta ilmenee inventoinnin laatu ja tarkkuus. Lisäksi näin toimittuna tieto tulee tallennettua formaatissa, joka on tarvittaessa siirrettävissä muihin rekistereihin (kuten seuranta-, perusrekistereihin).

Ympäristöjen muutosherkkyys

Suunnittelutyön avuksi on tehty karttaesitys (liite 1) kyläasutuksen muutoksille herkimmistä rakennetuista alueista ja kylämaiseman rajapinnoista. Niiden valintaan ovat vaikuttaneet asutushistorialliset tekijät, rakentamisen yhtenäisyys ja maisemallinen asema.

Seuraavana muutosherkkien alueiden luokittelu, suositukset kaavalliseksi ohjaukseksi ja **karttakoodit**:

1. Avoin tila (peltomaisema); Maatalousmaana säilyvä maisemallisesti ja maisemahistoriallisesti arvokas alue (**vaaleanvihreä vinoviiva**) [*nykyisellään säilyvät alueet*]

1.1 Reuna-alueet: a) Vältettävä maiseman reunaa muuttavaa rakentamista metsän ja pellon vaihtumisalueilla ja mäkien lakialueilla, b) Rakentamisessa mukailtava ympäröivää rakentamisen tapaa ja maastonmuotoja sekä tuotettava muodoltaan ja kasvillisuudeltaan vaihtelevaa rakennetun ja avoimen tilan vaihtumisvyöhykettä. (**tummanvihreä viiva**)

2. Historiallinen kylärakenne, joka on herkkä muutoksille ja edellyttää erityisen tarkkaa rakentamisen sovittamista olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön. Rakennusten purkaminen on yleiskaavamääräyksellä saatettava luvanvaraiseksi (MRL 127.1 §). Tarvetta määritellä tien ja asutuksen keskinäistä asemaa suhteessa yleiskaavassa osoitettuun maankäyttöön (onko liikenne alisteinen taajamaluonteiselle asutukselle vai päinvastoin) (**pinkki vinoviiva**) [*Nykyisellään säilyvä alue; vähäistä rakentamista tien varteen*]

2.1. Pihapiiri tai yksittäinen rakennus, jolla on erityisiä rakennushistoriallisin arvoja ja/tai merkittävä kyläkuvallinen ja/tai maisemallinen sijainti. Rakennusten purkaminen on yleiskaavamääräyksellä saatettava luvanvaraiseksi (MRL 127.1 §). Korjausrakentamisessa on otettava huomioon rakennuksen tyyliin, mittasuhteisiin ja julkisivumateriaaleihin perustuvat kulttuurihistorialliset arvot. **(punainen ympyrä)**

3. Kyläalue, jossa on tiivistämis- ja eheyttämistarvetta. Lisäksi kohteessa voi olla tarvetta määrittellä tien ja asutuksen keskinäistä asemaa suhteessa yleiskaavassa osoitettavaan maankäyttöön. **(sininen vinoviiva)** [*Pienin toimenpiteiden kehitettävä alue*]

Suunnittelualueen yleiskuvaus

Suunnittelualueen yleiskehityksessä on tuotu esille ympäristötekijöitä, jotka tänä päivänä antavat kyläympäristölle paikallista omaleimaisuutta.

Kulttuuriympäristön perustekijät Ohkolassa

TEEMA	LÄHTÖKOHTA	INDIKAATTORI
Liikenne	1600-luvun maantie Hämeestä rannikolle	Mäntsälä-Kellokoski tien (Ohkolantie) linjaus ja mittakaava
Ympäristö	Savi- ja hiesumaat	Jokirantojen peltoaukeat
Elinkeinot	Maatalous	Talonpoikaisrakennukset ja viljelymaisemat
Asutus	Keskiaika	Kylätontti ja jokirantojen pellot
	Isojako	Kylän ulkopuolella olevat 1800-luvun talonpoikaistalot
	Uusjako	1920–30-lukujen päärakennukset
Yhteisö	Asetukset, aatteet	Koulu, seurantalo, teatteri, työväentalon perustukset

Maisemarakenne

Ohkolan kantakylän ympäristössä maaperä on vaihtelevaa, jokilaakson savimaita rajaavat moreeni- ja kalliomäet. Tammipääntien suunnalla ja koulun eteläpuolella on myös pieniä hiekkaharjuselänteitä. Viljelyyn raivattujen savimaiden halki virtaavat Ohkolanjoki ja sen lukuisat sivuhaarat. Vantaanjoen vesistöalueeseen kuuluvan Ohkolanjoen valuma-alue on n. 76 km² ja joen pituus 18 km.

Vanha kyläkeskusta on Ohkolanjokeen viettävällä rinteellä, missä pohjoisilta tuulilta on suojannut savikkojen keskelle muodostunut soramäki, Öljymäki, ja missä jokeen laskeutuva kapea moreeniharjanne on antanut kylän taloille savimaata paremman rakennuspohjan. Vähäkylän asutus on savikkomailta kohoavalla moreenipeitteisellä kalliomäellä.

Ohkolan kylän avoimet maisematilat kasvoivat lähes nykyisiin mittasuhteisiin 1800-luvulla. Vanhimmat kylien lähipellot ja niityt keskittyivät kyläkeskustan ja Vähäkylän lähiympäristöön,

ja niiden ala yhdessä kylätontin kanssa on kylän maisemahistorian vanhinta tunnettua kerrosta yli 300 vuoden takaa.

Ohkolan laajaan avoimeen viljelymaisemaan avautuu useita hienoja näkymäsuuntia alueella kulkevilta teiltä. Etenkin Tammipääntien, Arolan Kylätien ja maantien sisälle jäävä peltoalue rakennetuin reunavyöhykkein tarjoutuu näkymäksi monesta eri pisteestä. Jaakkolan suunnalta ja Kivistönmäentieltä avautuvissa näkymissä vanha kyläkeskusta muodostaa maisemallista keskipistettä. Erityinen maisemallinen solmukohta on Vähäkylän sillan ympäristö. Siellä yhtyvät kolmesta suunnasta tulevat tiet, kukin mieleenpainuvasti hieman erilaisesta maisematilasta siltaa lähestyen.

Kylän kehittyminen

Ohkola on historiallisesti ollut kirkonkylän rinnalla pitäjän väkirikkain kylä. Tänä päivänä asutusta tuo lisää Ohkolaan niin kuin Mäntsälään yleensäkin pääkaupunkiseudun vaikutus ja moottoritien ja oikoradan myötä nopeutuneet liikenneyhteydet.

Mäntsälä on ollut kartanopitäjä, mutta Ohkolan kylä lukeutuu pitäjän talonpoikaiskyläin. Tosin 1800-luvulla isonjaon jälkeen kylän maita siirtyi Nummisten Ylikartanon ja Tuusulan Kellokosken ruukin omistukseen. Jälkimmäisen omistuksessa olleelle maalle syntyi myös kartanomainen sivutila, Jokela, jonka vaiheisiin liittyy tunnettu poliitikko ja kirjailija Hella Wuolijoki.

Talonpoikaissäätö oli 1800-luvulla yhtenäinen; Ohkolassa talolliset jakautuivat perintö- ja kruununtalonpoikiin, aatellisille lahjoitettua rälssimaata ei ollut ja torppia oli huomattavasti vähemmän kuin kartanokylissä. Kylässä on ollut toinen pitäjän kahdesta sotilasrusthollista. Tämä Mäkelän rustholli oli suurimman osan virkatalokauttaan lampuotien hoidossa. Vaikeat ajat, tilojen myynnit ja lohkomiset sekä perillisten puute vaihtoivat sukuja kylän taloissa.

Isojakomittauksen alkaessa 1786 Ohkolan kyläkeskusta oli maantietä tiiviisti reunustava ryhmäkylä. Talot olivat Ohkolanjoen ylittävän maantiesillan eteläpuolella. Kaksi taloa oli jo erillään kantakylästä, Vähäkylässä. Isossajaossa kylään perustettiin 12 kruunun uudistilaa, jotka saivat tilanumerot 16–27. Uudistalojen paikat olivat kaukanakin kylän takamailla, ja pääkylä hieman väljeni kun talojen siirrettiin tai uusia perustettiin 1870-luvulle mennessä mm. Mäkelän itäpuolelle, Ylikujalle ja nykyisen seurantalonsuunnalle. Isonjaon jälkeen Ohkolan tilaluku kasvoi, ja jo vuonna 1809 tiloja oli 34 ja torppia 10.

Ohkolan kylän uusjakoa käytiin 1920-luvulla. Yksitoista taloa joutui muuttamaan vanhasta kyläkeskustasta ja perustamaan talouskeskuksen uudelle paikalle viljelysten luo. Muuttajia olivat Eerola, Juhola (nyk. Ritakallio), Jussila (nyk. yhdysviljelyssä Vilppulan kanssa), Kylä-Puotila (nyk. Potari), Lassila (nyk. Kortisto ja Riihikallio), Mattila (nyk. Korpi-Hannula), Rantala, Säijälä (josta erotettu 1930-40-luvun vaihteessa Veikkola, Koivumäki, Kivisilta), Yli-Ollila (lohkottu useaan osaan), Vanha-Pirjola ja Öljymäki (nyk. Vilppula ja Elimäki).

Näin suuri muuttotoimenpide vaikutti kylärakenteeseen ja uudisti kerralla rakentamisen tapaa. Uusien rakennusten rakentamisessa hyödynnettiin rakennusneuvojilta saatuja mallipiirustuksia; ilmeisen monet myös yhtä ja samaa piirustusta. Vanhat rakennukset purettiin ja hirsistä käytettiin uusien rakennusten rakennusmateriaalina. Ainakin seitsemän muuttaneista rakensi karjarakennuksensa sementtitiilestä, entisten ollessa pääasiassa hirsisiä. Yksi muuttaneista rakensi karjarakennuksensa betonista suoravalumenetelmällä.

Kylälle rakennettiin ensimmäinen julkisluonteinen rakennus 1893. Tämä edelleen käytössä oleva rakennus on Ohkolan vanha kansakoulu. Itsellisten mökkien läheltä, Lindbergin pellonmäeltä, tontin saanut koulu toimii tänä päivänä kolmessa eri-ikäisessä rakennuksessa. Koulun ympäristöä luonnehtii pientaloasutus. Julkisiin rakennuksiin kuuluvat myös yhdistysten talot. Ohkolan nuorisoseura perustettiin 1899. Oma toimitalo valmistui 1912 kylän pohjoisreunalle maantien varteen. Neljä vuotta aikaisemmin, 1908, oli valmistunut Ohkolan työväenyhdistyksen talo, sekin maisemallisesti näkyvälle paikalle Vähäkylään vievän kylätien varteen. Helmikuussa 1932 ammuttiin Mäntsälän kapinan ainoat laukaukset Ohkolan työväentalolla. Viimeinen yleisötilaisuus järjestettiin 1957. Talo jäi tyhjilleen, ja 1970 huonokuntoinen rakennus purettiin ja hirret huuto-kaupattiin.

Liikenne

Kun Helsingistä 1648 tehtiin Uudenmaan ja Hämeen läänin pääkaupunki, ei Mäntsälästä ollut tähän suuntaan hyväksyviä yleisiä tietä. Keskiaikaista Mertietä eli Meritietä pitkin kirkonkylästä pääsi Porvooseen. Vuonna 1680 Helsingin porvarien anomuksesta perustettiin maantie Helsingistä Järvenpään kautta Mäntsälään, missä uusi tie yhtyi vanhan Porvoo-Hollola tien kanssa. Tämä tie kulkee Ohkolan kautta. Kasvanut autoliikenne tarvitsi uuden tien, ja 1950-luvulla valmistui nykyinen Eteläinen Pikatie eli vanha nelostie (Lahdentie) noin 3,5 km Ohkolan kylästä itään. Neljä vuosikymmentä myöhemmin jälkimmäisen rinnalle tuli moottoritie eli nykyinen nelostie (E 75). Ohkolan kantakylän kautta kulkenut ensimmäinen Helsingintie (mt 1456) on jäänyt paikallistieksi, ja hyväksi tieyhteydeksi Ohkolasta lähimpään liikekeskustaan eli Kellokoskelle, joka Kellokosken ruukin perustamisesta lähtien on ollut tärkeä taajama ohkolalaisille.

Enää ei varmuudella tunneta Ohkolasta Sipooseen kulkenutta reittiä, joka Arola-Jokelanseudun kyläsuunnitelman historiikissa mainitaan aina 1850-luvun puoliväliin saakka säilyneen kohtuullisessa kunnossa. Kulku-ura oli syntynyt aikana, jolloin Ohkola kuului Sipoon seurakuntaan. Tosin siirtyminen Mäntsälän seurakunnan alaiseksi tapahtui jo 1698. Ehkä jokireitin käytön vuoksi esimerkiksi Kuninkaan kartalla (1776–1805) ei näy yhtäjaksoista polku-uraa Sipoon suuntaan. 1700-luvun lopun kartoilla kulku-uria on merkitty molemmin puolin jokea. Arolan Kylätie on nykyinen joen länsipuolella kulkeva yhdystie Ohkolan eteläosiin ja Sipoon suuntaan. Vanhat yhdystiet Nummisten kylän suuntaan ovat menneet poikki moottoritien valmistumisen jälkeen.

Pohjoiseen vievä Keravanjärventie (ent. Metsäkulmantie) yhtyy Keravanjärven luona Hyvinkääntiehen (valm. 1979). Keravanjärven suunnalle perustettiin ensimmäiset tilat isossajaossa.

Elinkeinot

Ohkolan talonpoikauskylän pääelinkeino on ollut maatalous. Pitkän historian aikana kylän alueella on ollut merkittäväkin teollisuutta, mutta pääkylällä sen vaikutus näkyi lähinnä itsellisten asumuksina. Ohkola menetti suurimman teollisuuslaitoksensa 1952, kun luoteiskulmalla sijainnut Kaukasten alue liitettiin Hyvinkääseen. Ennen aluemuutoksia Kaukas oli merkittävin Mäntsälän silloisista pienistä tehdasyhdyskunnista, ja tehtaan aikana Ohkolankin pääkylällä asui tehdastyöläisiä. Toinen merkittävä työllistäjä oli Tuusulan Kellokoskella toiminut ruukki.

Kaukasten koskelle oli perustettu lankarullatehdas 1870-luvulla. Jo 1858 tehtaan perustaja, tuusulalainen Marieforsin eli Kellokosken kartanon omistaja Robert Björkenheim, oli vuokrannut koskesta myllynpaikan ohkolalaisilta tilallisilta. Kaukaan Rullatehdas oli ensimmäinen höyryä käyttämätön lankarullatehdas Suomessa. Alussa työntekijöitä oli 28, mutta 1880-luvulla vuosittain 50–60 henkilöä, välillä työntekijöiden määrä oli jopa lähempänä sataa. Vuonna 1886 teh-

taassa siirryttiin höyryvoimaan. Kaukaan Tehtaan Osakeyhtiö rakennutti 1890-luvulla Lappeenrantaan ja Nastolan Uuteenkylään uudet tehtaat. Vuonna 1898 kaikki Kaukaan tehtaan koneet siirrettiin Nastolaan. Myöhemmin 1900-luvun alkupuoliskolla Kaukaalla toimi Suomen Vanutehdas. Mäntsälän merkittävin teollinen tuotantohaara on kuitenkin ollut tulitikkuteollisuus, joka alkoi jo 1870-luvun alussa Hirvihaaran kylässä ja loi Mäntsälälle mainetta tulitikkupitäjänä aina 1930-luvulle saakka.

Ruotsin vallan lopulla voimassa olleet asetukset sallivat maalle käsityöläiseksi asettua suutarin, räätälin, muurarin, sepän ja lasimestarin, vuodesta 1817 myös sorvarin. Vuoden 1824 asetus antoi luvan myös nahkurille, puusepälle, satulasepälle, hatuntekijälle, savenvalajalle, pyöräsepälle, säämiskäntekijälle, kellosepälle ja maalarille. Seuraava asetus 1859 salli kaikki muut paitsi kulta- ja hopeasepät sekä tinanvalajat. Vuoden 1868 uusi elinkeinolaki sisälsi vielä etäisyyden kaupungista, mutta 1879 vapautti elinkeinonharjoittamisen sijaintia tai alaa koskevista rajoituksista.

Vuoden 1810 henkikirjan mukaan Ohkolassa toimi kylänseppänä Stolt. Sepät saivat nautinta-oi-keutena yhteismaista erotetun pelto- ja metsäpalan (Sepänpelto ja – metsä). 1900-luvun puolivälissä rakensi seppä Aunola pajansa kylän yhteismaalle Öljymäen kupeelle. Aunolan lautasei-näinen pajarakennuksen lisäksi kylässä on säilynyt Kustaa Salaman kansanomaista hirsirakenta-mista edustava vuoraamaton pajarakennus Eerola-Kortistotien alkupäässä. Paja lienee ollut käy-tössä 1900-luvun alkupuolella.

Joen varrella sijaitseva Ohkola ei ollut merkittävä myllykylä. Kylän myllypaikkoja ei näy 1700-luvun lopulle ajoittuvalla Kuninkaan kartalla, mutta ilmeisesti pitkäaikainen jauhatusta paikka on ollut Vähäkylässä sekä Kaukasten koskessa (nyk. Hyvinkäätä). Vuonna 1918 veronkantokirjan mukaan Ohkolassa toimi vanutehtaan lisäksi Lindströmin mylly Vähäkylän koskessa. Tämän myllyn toiminta loppui viime sotien aikana ja rakennus on purettu. Kylällä on ollut myös sahoja kuten Myllylän tilan höyrysaha, Vähäkylän tien varressa toiminut höyrysaha (talollisten) ja Metsäkulman saha, mutta niiden toimiaika jäi tavallisesti muutamiin vuosiin. Edelleen toimii Antti Riihimäen 1960-luvun alussa perustama Haarajoen saha Arolan-Jokelanseudulle.

Vasemmalla on asutokäyttöön peruskorjattu Perhelän kauppa, sen alapuolella on Osuusliike Väinölän kauppa ja pääty tiellä päin punainen Kylä-Hemmilän talo.

Ensimmäiset maakaupat perustettiin Ohkolaan viimeistään 1878. Kauppiaat rakennuttivat asuin- ja liikerakennuksia, joista tänä päivänä vanhin on Kesämaan rakennus. Sen rakennutti kauppias Adolf Lindgren (myöh. Kesämaa) 1890-luvulla. Liiketoiminta päättyi sotien jälkeen, kun kaup-

pias Puttonen siirtyi Kesämaalta uusiin tiloihin koulun lähelle. Kesämaan naapurissa on puutalo, jossa toimi yksityinen Einolan kauppa. OTK:lainen Osuuskauppa Perhelä avasi sivuliikkeen Ohkolassa 1917. Vuonna 1929 valmistunut liiketalo on 1900-luvun jälkipuoliskolla uudistettu ulkoasultaan ja sisätiloiltaan asuinrakennukseksi. Osuusliike Väinölä toimi naapuritontilla 1950-luvulla valmistuneessa liikerakennuksessa. Tänä päivänä rakennus on asuinkäytössä sekä ompeleimona. Ohkolaan perustettiin osuuskassa 1927, Jussilan tontilla ollut hirsitalo ostettiin toimitiloiksi 1938. Osuuskassa liitettiin Mäntsälän Osuuskasaan 1958. Uusi konttorirakennus valmistui kylälle vuoden 1964 lopulla (Kassala 7:66).

Ohkolan sairaalan perustaminen 1961 Hyökännummelle vaikutti kylän lounaiskulman kehittymiseen. Jo 1960-luvulta lähtien on alueen rakentamista ohjattu asemakaavoituksella ja syntynyt taajama-alue kytkeytyy Tuusulan puolelle jäävään Kellokosken taajamaan.

Kohdekuvaukset / alueet ja rakennukset

1. OHKOLAN KYLÄKESKUSTA

Ohkolassa on kyläkuvallisia erityisarvoja omaava historiallinen kyläkeskusta. Sen erityispiirteet liittyvät:

1. tienvarsikylän nauhamaiseen kylärakenteeseen, ja vanhimpiin sivuteihin
1. talonpoikaisrakennuksiin, jotka osoittavat vanhan kylätontin rajat ja historiallisen luonteen
2. rakennustapaan kyläkeskustan rakennetuilla reuna-alueilla: päärakennus ylärinteellä, talouspiha pelloille laskeutuvalla rinteellä.

Kantakylän keskustan läntiseen rajapintaan, Kylä-Hemmilän ja Vanha-Juholan välille, muodostuu suorakaiteen muotoisista rakennuksista tasapainoinen seinämä. Myös joen pohjoispuolella, välillä nuorisoseurantalo - Jaakkola, metsän ja pellon vaihtumisvyöhykkeelle on muodostunut omakotitalotyypisistä pientalorakentamisesta yhtenäisen mittakaavan aluetta.

Arvot ja suositukset

Kylän keskiaikaisperäisen keskusta-alueen kyläkuvalliset ja rakennushistorialliset arvot kytkeytyvät vanhan maantien ja Arolan Kylätien ympäristössä säilyneisiin talonpoikaisrakennuksiin ja ryhmäkylän nauhamaiseen rakenteeseen. Jälkimmäinen ominaisuus on altistanut asutusta nykyisestä liikenteestä aiheutuvalla melulla ja muulla haitalla. Yleisen tien kehittämisessä ja ylläpidossa tulee entistä enemmän ottaa huomioon liikenteen vaikutuspiirissä oleva kyläasutus.

Kyläkeskusta on ollut paljon tiiviimpi. Nyt Kylä-Hemmilää ja kauppoja vastapäätä oleva kylätonttialue on tyhjiään. Tällä jokeen viettävällä rinteellä on vähäistä tiivistämisen tarvetta, mutta kyläkuvallisesti merkittävällä ydinalueella uudisrakentaminen on sovitettava maalaiskylän rakennustapaan (rakennusala suhteessa tiehen riippuen sisäänkäynnin paikasta, piharakenne, kattomuoto, julkisivumateriaali, mittasuhteet, ehkä yleisohjeena yksinkertainen klassistisuus vrt. Hemmilä, Joki-Mattila).

Vanha kyläkeskusta on arvokkaan kulttuurimaiseman keskipiste. Kylän rakennettuja rajapintoja voi tarkastella monelta eri suunnalta sitä ympäröivien viljelyaukeiden takaa: Kivistönkulmantieltä, Tammipääntieltä, Keravanjärventieltä ja pohjoisessa maantieltä. Viljelyaukean rajalla sijaitsevan tontin rakentamisessa on edellytettävä erityisen tarkkaa rakentamisen sovittamista ympäristöön ja tuotettava kasvillisuudeltaan vaihtelevaa reunaa.

Kylässä on rakenteilla kevyenliikenteen väylä. Kuva on otettu sillalta etelään. Vasemmalla entistä Säijälän ja Eerolan tonttimaata, oikealla Säijälän tontille jäänyt rakennus, jossa on toiminut posti.

Kyläkeskustan tunnusrakennuksia

Seuraavaksi esitellään olennaisesti vanhaan kyläkeskustaan liittyviä tilakeskuksia, rakennusryhmiä ja paikallisteitä ympäristöineen.

Yleissuositus alueelle:

Korjausrakentamisessa on otettava huomioon rakennuksen tyyliin, mittasuhteisiin ja julkisivumateriaaleihin perustuvat rakennushistorialliset arvot.

1.1 Joki-Mattila

Joki-Mattilan (Rno 12:24) talouskeskus sijaitsee vanhassa kyläkeskustassa, joen pohjoispuolella, minne kyläasutus laajeni viimeistään 1800-luvun alussa. Tilan harjakattoinen puolitoistakerroksinen puutalo edustaa 1920-luvun klassismia, oman aikansa mallirakentamista. Samaa mallia hieman varioiden kylään rakennettiin ainakin seitsemän päärakennusta 1920- ja 30-luvuilla. Joki-Mattilan talo on rakennettu maisemallisesti edustavalle paikalle jokirantaan.

Arvot ja suositukset

Joki-Mattila päärakennus on kyläkuvallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas. Päärakennus on vanhan kylätontin uusjakovaiheeseen liittyvää klassistisvaikutteista asuntorakentamista. Jokirantatontin herkkyyksille on suuri. Pitkälti alkuperäisessä asussaan säilynyt päärakennus täydentää kyläkeskustan talonpoikaistalojen ryhmää.

1.2 Kesämaa

Kesämaa (Rno 12:14) sijaitsee jokirannan tuntumassa. Talonpoikaisrakennuksen rakennutti kauppias Lindgren asuin- ja liikerakennukseksi n. 1896. Talon kolmijakoinen ulkokuoraus, T-ikkunat ja koristeellinen kuisti luonnehtivat hyvin 1800- ja 1900-lukujen vaihteen rakennustapaa. Puolen vuosisataa kauppana toiminut rakennus on peruskorjattu asuinrakennukseksi.

Kesämaan lähellä joen vastarannalla on neliömäinen harjakattoinen puutalo (Säijälä I Rno 4:53) joka on nykyistä ulkoasuun vanhempi. Entiselle Säijälän tilan tontille jääneen rakennuksen kyläkuvallinen arvo liittyy sen sijaintiin maantien varressa, missä se muodostaa raittimaista tilaa

vanhaan kyläkeskustaan. Lisäksi talo on mittasuhteiltaan, materiaaleiltaan ja väriykseltään 1900-luvun alkupuolen rakennustapaa.

Arvot ja suositukset

Kesämaan kyläkuvallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas asuin- ja liikerakennus on säilynyt 1800- ja 1900-lukujen taitteen asussaan. Kesämaa ja sitä vastapäätä sijaitseva Joki-Mattila muodostavat kyläkuvallisesti merkittävän rakennusparin Ohkolanjoen pohjoisrannalle.

1.3 Kylä-Hemmilä

Kylä-Hemmilän (Rno 1:29) talouskeskus sijaitsee Ohkolan keskiaikaisessa kyläkeskustassa, joen tuntumassa. Tontti jää vanhan maantien ja Kivistönkulmantien risteykseen. Talo on toiminut kestkievevarina. Kaksikerroksinen pohjalaistyylinen päärakennus 1700-luvun jälkipuoliskolta, luhtiaitta (1846), alitupa, sauna, varasto ja riihi rajaavat piha-alueetta.

Arvot ja suositukset

Kylä-Hemmilän perinteiseen rakennustapaan perustetun pihapiirin tekee rakennushistoriallisesti arvokkaaksi talonpoikaisrakennusten ikä ja säilyneisyys (mittasuhteet, verhoustapa, ikkunamalli, kuistityyppi). Pohjalaistyyliin kaksikerroksinen päärakennus sijaitsee kyläkuvallisesti keskeisellä paikalla, maisemallisesti arvokkaan viljelymaiseman reunalla. Päärakennus on kylän tunnusrakennuksia.

1.4 Vanha-Juhola

Vanha-Juhola (Rno 1:8) sijaitsee maantien varressa, Ohkolan vanhalla kylätontilla. Yksikerroksinen pitkänomainen talonpoikaisrakennus on rakennettu perimätiedon mukaan 1780-luvulla. Päärakennus tukee Ohkolan kyläkeskustan raittiin tukeutuvaa kylärakennetta ja historiallista luonnetta. Talon kuisti on uudistettu viimeisessä peruskorjauksessa. Rakennushistoriallisesti arvokkaaksi talonpoikaisrakennuksen tekee sen huomattava ikä ja kohtuullisen hyvä säilyneisyys (mittasuhteet, ikkunat, ulkoverhous).

Vanha-Juholan naapurissa on Jussila (Rno 1:9). Se sijaitsee joelta nousevan rinteiden laella. Maantie on leventynyt lähelle taloa. Jussilan ja tien välillä on jyrkkä leikkaus. Rakennuksessa on toiminut Ohkolan Osuuskassa 1930-luvulta 1960-luvun alkuvuosiin. Jussilan kansanomaisen hirsirakennuksen lienee 1800–1900-lukujen taitteesta. Sen ulkoasu on korjauksissa menettänyt hiekkamankin alkuperäistä ilmettään, lähinnä yksityiskohtien osalta.

Arvot ja suositukset

Kyläkuvallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokkaan Vanha-Juholan päärakennus muodostaa naapurissa olevien kauppohen makasiinien kanssa mittasuhteiltaan yhtenäistä, länteen avautuvaa kylän reunaa. Kylän eteläreunalla sijaitsevan Jussilan kohdalla ei maantietä tule enempää leventää tai alentaa.

1.5 Mikkola

Mikkola (Rno 8:11) on Ohkolan kylän kantatiloja. Talouskeskus muodostaa Mäkelän ja Peltoniemen kanssa kylämäistä ympäristöä Ohkolan raittikylästä Vähäkylään erkanevan tien alkupäähen. Mikkolan talouspiha avautuu jokeen viettävään viljelymaisemaan, päärakennuksen ja kylätien välillä on puutarha. Pihapiirissä on rakennuksia kolmelta edelliseltä vuosisadalta. Pitkässä piharakennuksessa on alituvan ja saunan käsittävä paritupapohjainen osa, joka on mahdollisesti

1700-luvulta. Vilja-aitta on lukkoon merkityn vuosiluvun mukaan vuodelta 1881. Riihirakennus ja toinen aitta palautuvat vähintään 1800-luvulle, samoin hirsinen meijeri, jonka jatkeeksi on 1930-luvulla rakennettu sementtitiilestä sikala. Uuteen käyttöön kunnostettu hirsinen talli ja lantala ovat 1900-luvun alusta.

Päärakennus sai nykyisenlaisen ulkomuodon 1870-luvun alkupuolella. Pitkälti vanhaan tyyliin on tehty 1980- ja 1990-luvun matalat laajennusosat talon päätyihin. Vuonna 1872 isännäksi tullut pehtori Johansson oli kotoisin Smålannista. Hän teki Mikkolaan omaperäisen koristeellisen avo-kuistin oman kotitalonsa kuistin mallilla.

Arvot ja suositukset

Mikkolan pihamuodoltaan perinteinen talouskeskus sijaitsee maisemallisesti arvokkaan viljelymaiseman reunalla. Rakennusryhmän tekee rakennushistoriallisesti arvokkaaksi talonpoikaisrakennusten ikä ja säilyneisyys (mittasuhteet, julkisivujen jäsentely, ikkunamalli, kuisti).

1.6 Mäkelä eli Tamminiemi

Mäkelä (tontti nykyään Tamminiemi, Rno 32:32) on toinen Mäntsälän kahdesta 1600-luvun lopulla perustetusta sotilasvirkatalosta. Myöhemmin talonpoikaisten vuokraajien hoidossa ollut tila itsenäistyi 1920-luvulla. Talouskeskus sijaitsee muun asutuksen yläpuolelle nousevalla mäenkumpareella Ohkolan keskiaikaisperäisessä kyläkeskustassa. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi kaksi hirsistä aittarakennusta ja hirsinavetan osa. Yksikerroksinen pitkänomainen talonpoikaistalo lienee vanhimmilta osin 1700-luvulta. Mäkelä kuuluu kyläkeskustan historiallista luonnetta muodostavien talonpoikaisrakennusten ryhmään; muita ovat Kylä-Hemmilä, Vanha-Juhola, Kesämaa ja Joki-Mattila sekä Mikkola ja Peltoniemi.

Arvot ja suositukset

Mäkelän rakennusryhmän tekee rakennushistoriallisesti arvokkaaksi talonpoikaisrakennusten huomattava ikä ja kohtuullinen säilyneisyys (mittasuhteet, julkisivujen jäsentely, vuoraustapa, ikkunamalli) sekä tilan historia valtion virkatalona. Mäkelän maantielle näkyvien rakennusten kyläkuvallinen asema on suuri.

1.7 Peltoniemi

Peltoniemi (Rno 7:32, entinen Mäki-Anttila) muodostaa Mikkolan ja Mäkelän sekä muutaman pientalon kanssa kylämäistä ympäristöä kantakylästä Vähäkylään erkanevan tien alkupäähän. Peltoniemen rakennukset ovat myös kantakylän maisemallista reunaa Vähäkylän suuntaan. Talon pihapiirissä on harjakattoinen ja lautaverhoiltu päärakennus 1800-luvulta (mahd. 1865). Talonpoikaista hirsirakentamista edustaa myös nelihuoneinen avoluhti.

Kotimäen (Rno 7:27) punainen mökki sijaitsee Mikkolan riisirakennuksen vieressä. Vaatimaton lautaverhoiltu asuintalo on kylän maisemallista reunaa Vähäkylän suuntaan. Pieni palsta rajautuu kylätiehen ja rakennus on tontilla tien suuntaisesti.

Arvot ja suositukset

Peltoniemi sijaitsee vanhaan kyläkeskustaan liittyvässä taloryhmässä maisemallisesti arvokkaan viljelymaiseman reunalla. Talon säilyminen tukee vanhan kyläkeskustan historiallista luonnetta. Viljelyaukean rajalla sijaitsevan tontin rakentamisessa on edellytettävä erityisen tarkkaa rakentamisen ympäristöön sovittamista ja kasvillisuudeltaan vaihtelevaa pihan reunaa.

1.8. Ohkolan Nuorisoseuratalo

Ohkolan Nuorisoseura on perustettu 1899. Oma toimitalo (Rno 10:1) valmistui pitkälti talkootyönä 1912. Rakennuksen suunnitteli lahtelainen rakennusmestari O. Kolsi. Nuorisoseuratalo on edelleen aktiivikäytössä ja toimii myös Ohkolan teatterin näyttämönä.

Nuorisoseuratalo sijaitsee vanhan Kellokoski-Mäntsälän tien varressa laajan viljelymaiseman reunamilla, missä on jo 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien ollut tilattomien asutusta sekä muutamia kylän ulkopuolelle siirtyneitä maataloja. Pohjoispuolella rinteessä on kaksi 1900-luvun alkupuolen asussaan säilynyttä pientaloa. Seuratalon tontti on hyvä näkymäpiste Ohkolanjoen laajaan kulttuurimaisemaan.

Arkkitehtonisesti rakennus on tehty seurantaloille tunnistettavaan mittakaavaan, ja talon kansallisromanttinen tyyli oli klassismin rinnalla toinen nuorisoseurantaloissa yleisesti käytetystä kahdesta arkkitehtuurityylistä. Rakennus on kuitenkin 1900-luvun jälkipuoliskon muutoskorjauksissa menettänyt alkuperäistä ilmettään.

Arvot ja suositukset

Suuri seuratalo on kyläkuvallinen tunnusrakennus sekä sijaintinsa että yhteisöllisen käyttötarkoituksen kautta. Kokonaisuutena rakennus edustaa edelleen hyvin 1900-luvun alun kansallisesti vireässä yhdistystoiminnassa vakiintunutta rakennustyyppiä, jonka tunnusomaisia piirteitä tulee vaalia (kuten julkisivujen jäsentely, ikkunatyyppi, kattomuoto). Ympäristön uudisrakentaminen ei saa heikentää seuratalon asemaa maisemakohdan maamerkinä.

1.9 Öljamäen kesäteatteri

Maaseututeatterilla on ollut Suomessa tärkeä asema. 1900-luvun alussa amatööriteattereita syntyi monille eri paikkakunnille nuorisoseurojen ja työväenliikkeen piirissä. Ohkolan Nuorisoseura ry:n omistama Öljymäen kesäteatteri sijaitsee Ohkolan kyläkeskustan laidalla mäenkumpareella. Kesäteatteri on toiminut yhtäjaksoisesti vuodesta 1957. Katsomo ja osa kulisista sekä kahvila on rakennettu pitkälti talkootyönä. Iäkkäät hirsiaitat yhdistys sai lahjoituksena.

Arvot ja suositukset

Keskellä viljelymaisemaa sijaitseva kesäteatteri on omaleimainen ja harvinainen maalaiskylään liittyvä kokoontumispaikka. Öljymäen laki tulee huomioida kyläalueena, jossa saa rakentaa kyläyhteisöjen toimintaa tukevia yleisiä rakennuksia.

2. OHKOLAN KOULUN YMPÄRISTÖ

Koppimäki eli Ohkolan koulu Rno 5:4

Ohkolan koulu perustettiin 1891, oma toimitalo valmistui pari vuotta myöhemmin ohkolalaisen Johan P. Johanssonin piirustuksien mukaisesti. Puukoulun ulkoasu on muuttunut 1900-luvun jälkipuoliskon korjauksissa. Pihapiirissä on 1950-luvulla ja 1990-luvuilla valmistuneet lisärakennukset. Koulurakennukset erottuvat kokonsa puolesta ympäristöstään. Viljelymaiseman suunnalla puukoulu jää metsikön taakse piiloon.

Rakentaminen pienille palstoille tai entisille peltotilkuille on synnyttänyt kerroksellista pientaloasutusta Ohkolan koulun ympäristöön. Koulun seudun kehitys on tyypillistä kyläalueille, jotka ovat vanhimman maataloista muodostuvan kyläkeskustan reunalla, ja olleet oikeastaan jo pitkään asuntotonttialuetta. Ilmeisen varhain 1800-luvulla maantien varteen tuli harvakseltaan tilattomien asumuksia. Pienimittakaavaista rakennuskantaa tuli lisää 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, ja omakotiasutusta etenkin viime sotien jälkeen, mm. ryhmänä Kuoppamäenkujalle. Uusimmat puiset omakotitalot on rakennettu koulua vastapäätä.

Mäkitupalaistyyppinen hirsinen rakennuskanta on pääosin hävinnyt. Siellä täällä on pieniä asumuksia tai piharakennuksia, joitakin myös metsikön sisällä. Alueen yleisilmeeseen on vaikuttanut myös vanhojen rakennusten kunnan heikentyminen, tien mittasuhteiden ja koron muuttuminen sekä tonttien tienpuoleisen sivun korkea havupuusto, jolla on pyritty vähentämään ehkä lisääntyneestä autoliikenteestä tulleita häiriöitä.

Vasemmalla vanha Lahden hirsiasumus (Rno 4:44) koulun lähellä. Oikealla on tiealuetta koulun edustalla.

Vuonna 2006 on aloitettu kevyenliikenteenväylän rakentaminen, mikä onkin tärkeä liikenneturvallisuuden lisääjä. Koulun kohdalla tietä samalla suoristetaan. Maantien rinnalle rakennettuna väylä kuitenkin entisestään avartaa tiealuetta kylän sisällä, ja väylän valmistuminen ei poista tarvetta vähentää autoliikenteen haittoja muunlaisin keinoin ja rajoituksin.

Arvot ja suositukset

Ohkolan koulukeskus rakennettuna kokonaisuutena ei omaa erityisiä arkkitehtonisia arvoja; lisärakentaminen on tapahtunut vähitellen ja osittain vanhaa muuttaen. 1800-luvun puukoululla on historiallista arvoa. Erityisesti koulun seudulla tarvitaan rakennustapaohjeistusta. Olemassa olevalle eri-ikäiselle rakennuskannalle on yhdistävinä tekijöinä lähinnä kohtuullinen koko, harjakatto ja puuverhous. Uusien pientalotonttien yhtenäisellä rakennustavalla (esim. talot tien suuntaisesti, sivulla piharakennus) voidaan eheyttää ympäristöä. Puuston vähentäminen tien itäpuolen tonttien rajoilta vaikuttaisi myönteisesti alueen kokonaisilmeeseen.

3. OHKOLAN KULTTUURIMAISEMA

Ohkolan kulttuurimaisema muodostuu joen ympärille raivatusta viljelyaukeasta, joka ulottuu Vähäkylästä aina Potarin ja Säijälän taloille. Vanhimmat pellot sijaitsevat kylätontin ympärillä. Peltopinta-ala kasvoi 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun laajat niittyalueet muokattiin peltomaaksi.

Mäntsälä historian mukaan Ohkolan maarekisterikylässä oli 1790-luvulla viljeltyä alaa (peltoa ja niittyä) 705 ha, siitä peltoa 122 ha (vuoden 1840 tilanne teemakartalla osoittaa vain peltoalat). Noin sata vuotta myöhemmin (1877) viljelty ala oli yli kaksinkertainen (1903 ha), niityn määrä suurempi kuin peltomaan, jota oli 754 ha. Vuoteen 1910 mennessä tapahtui radikaali muutos, kun suurin osa niityistä oli kunnostettu pelloiksi, jota nyt oli 1727 ha. Viljellyn alan kokonais-pinta-ala kasvoi vuosina 1877–1910 100 hehtaarilla.

Arvot ja suositukset

Ohkolanjokea ympäröivät viljelykset muodostavat maisemallisesti arvokkaan suurmaiseman. Kantakylä ja Vähäkylä ovat viljelysten ympäröimiä, mutta kumpaankin liittyy myös metsäinen mäki-alue. Kyläkeskittymien läpi virtaavan Ohkolanjoen rannat ovat viljelyksessä ja rakentamattomat lukuun ottamatta kantakylän maantiesillan ympäristöä. Peltoalueita reunustavilla mäillä asutus jää alarinteille, yleensä n. 2-10 m peltotasoa ylemmäksi. Maisemakokonaisuuteen kuuluu olennaisesti maisemaa jäsentävä ja asutusta myötäilevä historiallinen kylätiestö.

Koska uusi asutus ei enää liity maatalouden harjoittamiseen, tulisi perinteistä maankäyttöä hankaloittamatta sijoittaa omakotityyppinen rakentaminen olemassa olevan pientaloasutuksen ympäristöön ja keskitettyinä uusina alueina viljelemättömien maiden vyöhykkeille, ei kuitenkaan lakialueille eikä arvokkaimmaksi merkityn viljelyaukean herkimille reuna-alueille maisemallisista syistä. Uudisrakentamisessa tulisi välttää geometrinen aluerakennetta. Tiiviikkö vapaa-muotoisuus on luontevaa kyläkeskusten ulkopuolella. Vapaamuotoisella rakennustavalla voidaan herkimmin ottaa huomioon maaston luontaiset muodot ja säästää kasvillisuutta. Kantakylässä on luontevaa jatkaa maantietä tai kyläteitä reunustavaa rakennustapaa. Rakentamattomina säilyneet maantien varret seurantaloon ja Öljymäen välillä sekä Mäkelän eteläpuolisella peltojaksolla että kylätieosuudet Peltoniemen ja Vähäkylän välillä sekä Kivistönkulman suuntaan tulee varata maatalousmaaksi, koska ne erottavat keskiaikaisperäisen kyläkeskustan muusta asutuksesta.

Seuraavaksi on otettu esille tilakeskuksia, rakennusryhmiä ja paikallisteitä ympäristöineen, jotka liittyvät Ohkolanjoen kulttuurimaisemaan.

Yleissuositus

Ajanjaksolla 1920–40 rakennetut päärakennukset ja sementtitiilinavetat kytkeytyvät Ohkolan uusjakoon ja yleisemmin maaseudun rakennustavan muutokseen, jota edisti 1920-luvulta lähtien keskusjohtoinen rakennusneuvontatyö ja mallipiirustuskäytäntö. Asuinrakennusten korjausrakentamisessa huomioon otettavia ominaispiirteitä ovat harjakatto poikkipäättyineen ja sisäänpäin kääntyvin räystäskulmin, yhtenäinen pystyvuoraus, kuusiruutuiset ikkunat (joskus 4-, 9-ruutuiset) pelkistetyllä palkisto-otsikolla (ylälistalla), harjakattoinen avo- tai umpikuisti, puoliympyrän, ristikon ja peilien käyttö koristeaiheina, myös sorvatut pylväät kuisteissa sekä usein nurkkaharkotus (laudoista).

3.1 Jaakkola

Jaakkola (4:29) on Ohkolan kyläkeskustaan ulottuvan peltoaukean keskellä. Samanlaisia yksinäistaloja perustettiin iso- ja uusjaon tai muiden jakotoimitusten vuoksi kylätontin ulkopuolelle 1800-luvulta lähtien. Jaakkolan perinteisessä asussaan säilynyt talonpoikaistalo on 1890-luvun alkupuolelta (1893). Vanhat piharakennukset ovat nykyistä saunarakennusta lukuun ottamatta tuhoutuneet tulipalossa 1950-luvulla. Navetta on vuodelta 1956. Mäenkumpareella sijaitsevalle

talolle johtavan koivukujan paikalla on ollut kuusikuja. Talon kaakkoispuoliset pellot ovat kylän entisiä sarkapelloja. Luoteessa viljelysten keskellä kasvavan suuren männyn luota on hävinnyt Mäntylän talo, joka näkyy 1870-luvun kartassa. Hovila-niminen äskettäin laajennettu 1900-luvun alkuun palautuva kiinteistö on ilmeisesti Jaakkolan entinen torppa. Murtomaan vanhassa punaisessa mökissä on asunut Jaakkolan työmies.

Arvot ja suositukset

Ohkolan jokeen liittyvälle suurmaisema-alueelle perustettiin vanhimmat yksinäistalot 1800-luvulla. Jaakkolan rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas pitkänomainen päärakennus edustaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen maaseudun mallirakentamista. Korjausrakentamisessa on otettava huomioon rakennuksen tyyliin, mittasuhteisiin ja julkisivumateriaaleihin perustuvat kulttuurihistorialliset arvot.

3.2 Mäntsälä-Kellokoski maantie

Mäntsälän kirkolta Kellokoskelle ja edelleen Helsinkiin johtava tie on historiallinen 1600-luvun maantie, joka etenkin Ohkolan pohjoispuolella on säilyttänyt perinteisen linjauksensa. Tie on Ohkolan kyläkeskustan asumisviihtyvyyteen merkittävästi vaikuttava liikenneväylä, koska kylä on aikanaan rakentunut tien ympärille. 1900-luvulla autoistuminen ja liikenteen kasvu ovat muuttaneet olennaisesti asutuksen ja tien tasapainoa. Liikenneturvallisuuksi on lisätty liikennenopeusrajoituksiin ja kevyen liikenteen väylän rakentamisella, mutta samalla edelleen on kylän miljööni kannalta olennaista kapeaa tietilaa kyläalueella menetetty, tienkorkeusasemaa on korotettu ja tiekaivannot ovat toteutettu paikoin syvinä ja leveinä. Lisäksi pihoja rajaavia puita tai pensaita on jouduttu poistamaan.

Arvot ja suositukset

1600-luvun maantie on maisemaa jäsentävä historiallinen kulkureitti. Tietä tulisi kyläkeskustan kohdalla hoitaa ja kehittää taajamatienä, ja tienpitäjän toimin saattaa luontevaksi osaksi kyläympäristöä. Keskeistä aluetta koululta teatterille tulisi rauhoittaa nopeusrajoituksen lisäksi esimerkiksi hidasteilla (vrt. Tammelan Teuron kylän taajamatie).

3.3 Kivistönkulmantie

Ohkolasta luoteeseen Kaukaalle vievän kylätien alkupää näkyy vuoden 1693 kyläkartalla. Asutus oli tuolloin keskittynyt kylätontille, mutta yhtenäiset peltomaat ulottuivat jo nykyisen Eerola-Kortistontien risteyskseen. Viimeistään isonjaon jälkeen 1800-luvulla Kivistönkulmantien linjaus alkoi vakiintua nykyiselleen. Tuolloin Kaukaan suunnalle perustettiin Kivistön uudistila, ja hie-

man myöhemmin liikennettä Kaukasten koskelle lisäsi Kaukaan rullatehtaan perustaminen 1870-luvulla. Kantakylästä asutus laajeni tien ympäristöön 1800-luvulla, sekä uudelleen uusjaossa 1920- ja 30-luvuilla.

Elimäki Kivistönkulmantiellä

Näkymä Eerola-Kortistotieltä Kivistönkulmantielle.

Kivistönkulman kanssa rinnakkaisen Ylikujan asutus asettuu vanhan kyläkeskustan tuntumaan peltojen lounaisreunalla. Kivistönkulmantien varrella Pellonpään ja Mäki-Hemmilän kumpare-asutus muodostaa ensimmäisen maisemasta esille nousevan taloryhmän. Kylmäojan ympärille raivatulla peltoaukealla asutus muuttuu yksinäistalotyypiksi. Peltoaukean keskellä ovat Vilppulan ja Koivumäen talouskeskukset, edempänä vielä Potari ja Säijälä. Elimäen ja Metsäpirtin talopari on jälleen rinteessä. Niiden ympäristöön on tullut 2000-luvulla omakotiasutusta. Seuraavaksi kylämäistä asutuskeskittymää on sitten Kivistönkulmalla. Yleisesti tieympäristöön jäävät rakennukset ovat 1900-luvun alkupuoliskolta. Mäki-Hemmilän ja Kivistön talonpoikaiset päärakennukset ovat tätä vanhempia.

Arvot ja suositukset

Kivistönkulmantie kulkee pitkän matkaa Ohkolan kylän vanhimpien viljelymaiden halki ollen olennainen ympäristötekijä arvokkaassa kulttuurimaisemassa. Ohkolasta Kaukasten koskelle vievän ja maisemaa jäsentävän historiallisen paikallistien mittakaava ja linjaus on säilytettävä. Vanhemman rakennuskannan rakentamisajankohtaan liittyvät ominaispiirteet kertovat asutuksen leviämisestä kylästä peltoalueille.

3.4 Potari ja Säijälä

Potarin talouskeskus.

Potari (Rno 9:21, entinen Kylä-Puotila) ja Säijälä (Rno 6:12) ovat Ohkolan kylän laajaan viljelymaisemaan liittyviä maataloja. Ne muuttivat nykyisille sijoilleen Ohkolan kyläkeskustasta uusjaon toimeenpanon yhteydessä. Uusjakoa käytiin vuosina vuodesta 1919 aina 1930-luvulle. Peltoaukealla sijaitsevan Potarin pihapiirissä on kevyesti klassistinen päärakennus ja sementtitiilinavetta 1930-luvulta, vanhalta paikalta siirretty luhtiaitta sekä siirretyistä hirsistä rakennettu alitupa. Rakennukset muodostavat perinteikkään neliömäisen pihapiirin. Idässä puuston suojassa on Säijälän rakennusryhmä. Tilalla on klassistinen mallitalo 1930-luvulta, hirsiaitta, alitupa ja sementtitiilestä muurattu navetta.

Säijälän päärakennus.

Arvot ja suositukset

Potari ja Säijälä sijaitsevat Ohkolanjokeen liittyvällä suurmaisema-alueella. Tilojen 1920- ja 30-luvun vaihteen rakennukset kytkeytyvät uusjaon maisemavaiheeseen. Päärakennukset ja sementtitiilinavetat edustavat hyvin rakennusaikansa asuntorakentamista maaseudulla. Rakennusten korjausrakentamisessa on otettava huomioon klassistiset tyylipiirteet. Erityisesti Potarissa perinteisen muotoiseen pihapiiriin rakennettaessa tulee ottaa huomioon talouskeskuksen maise-mallinen sijainti ja pihapiirin muoto.

3.5 Eteläinen peltomaisema

Ohkolan kyläkeskustan eteläpuolella on mäkialueiden välille jäävä viljelyaukea. Varhainen torppariasutus keskittyi 1800-luvun jälkipuoliskolla alueen pohjoislaidalle. Uusjaon seurauksena taloja muutti alueen savipeltojen yksittäisille mäkikumpareille. Nykyinen asutus muodostaa selkeää aluerakennetta, jossa 1900-luvun alkupuolen asutusvaiheeseen viittaavat ajan klassistiset mallitalot Ritakallion ja Yli-Ollilan tiloilla.

Ritakallio (Rno 49:4) sijaitsee Kellokoski-Mäntsäläntien varressa. Puistomaisessa pihapiirissä on puolitoistakerroksinen harjakattoinen päärakennus (1934). Ennen uusjakoa tilan nimi oli Juhola, ja se sijaitsi kyläkeskustassa nykyisen Vanha-Juholan tontilla.

Ritakallion piha-alueita.

Yli-Ollilan päärakennus.

Yli-Ollila (Rno 3:61) on muuttanut nykyiselle omalle mälleen Vähäkylästä Ali-Ollilan naapurista. Pihapiirissä on mm. usklassistinen päärakennus (1929–30) ja suuri sementtitiilinavetta. Yli-Ollilakin sijaitsee 1600-luvulla perustetun ja kohtuullisesti perinteisessä linjauksessaan säilyneen maantien tieympäristössä.

Arvot ja suositukset

Peltoaukea on Hyökännummen ja Ohkolan kyläkeskustan välissä ja tärkeä maalaiskylää taajamasta erottava avoin maisematila. Pellot tulee varata maatalouden käyttöön. Viljelysten perustaminen alkoi 1800-luvun jälkipuoliskolla vanhoille niitymaille. Ritakallion ja Yli-Ollilan uus-

jaon maisemavaiheeseen liittyvien päärakennusten korjausrakentamisessa on otettava huomioon klassistiset tyylipiirteet.

3.6 Eerola-Kortistotie

Ohkolan kyläkeskustan itäpuolella sijaitseva peltoviljelyalue on raivattu Suurisuolta alkunsa saavan Kylmäojan ympäristöön, vanhoille niittymaille. Ensimmäiset tilakeskukset, Eerola ja Kortisto, muuttivat tänne kantakylästä uusjaossa. Viime sotien jälkeen alueelle tuli karjalaistiloja. Eerola-Kortistotien peltoaukean rakennettua ympäristöä luonnehtii vahvimmin jälleenrakennuskausi puolitoistakerroksisin tyyppitaloin. Myös Eerolan rakennuskanta palautuu sotien jälkeiseen aikaan.

Arvot ja suositukset

Vanhoille niittymaille raivattu pitkä luode-kaakko suuntainen peltoaukea on yhtenäinen metsään rajautuva maisematila. Eerola-Kortistotien metsäalueet mukaan lukien Aittomäentie ovat luonteva laajenemissuunta kyläasutukselle. Rakentamista peltoaukealle, tai etenkin poikittain aukean suuntaan nähdessä, tulee välttää. Tieympäristön eheitä maisemakohtia on Eerolan ja Kortiston lisäksi Ylösmaan (7:19) ja Peltomaan välillä (5:12). Utta omakotiasutusta ei tulisi sijoittaa näiden talojen lähiympäristöön.

3.7 Tammipääntie-Arolan Kylätie

Arolan Kylätien osuus Mäkelästä Tammipääntien alkuun on hahmotettavissa jo 1693 kartalla. Tie on kantakylän ja Vähäkylän välinen yhdystie. Tammipääntie näkyy kulku-urana vuoden 1840 pitäjänkartalla. Kyrölä ja Yrjölä olivat siirtyneet kylän pohjoislaidalle 1800-luvun puolivälin jälkeen, myös Hannula on merkitty vuoden 1873 topografikarttaan. Kalliosaari on perustettu myöhemmin, ja tilan 1940-luvulla rakennettu päärakennus liittyy kylän uusklassististen puutalojen ryhmään. Yrjölän ja Hannulan päärakennukset ovat jälleenrakennuskaudelta, piharakennuksina on hirsisiä aittoja. Nuorisoseurantalo on rakennettu 1912 Tammipääntien pohjoispäähän. Ohkolanjoen viljelymaisemassa kulkevien teiden ympäristö on maisemallisesti ja rakennetulta ympäristöltään tasapainoista. Arolan Kylätien alkupäässä ovat Mäkelän, Mikkolan ja Peltoniemen tilakeskukset talonpoikaisrakennuksineen. Tien puolivälissä, mäennyppylällä, on

Ohkolan työväentalon kivijalka, paikka jossa vuoden 1932 tapahtumat käynnistivät Mäntsälän kapinan.

Arvot ja suositukset

Vanhoilta kyläteiltä avautuu näkymiä Ohkolan keskeiseen kulttuurimaisemaan. Matkan varrelle jää Vähäkylä. Maisemaa jäsentävä historiallinen kylätiestö on osa arvokasta maisemakokonaisuutta.

4. KIVISTÖNKULMA

Kivistön talo.

Kylätietä Hyvinkään puolelta.

Ohkolan kylän luoteiskulmalla sijaitseva Kivistönkulma on Ohkolasta Kaukaalle vievään kylätiehen tukeutuva pieni haja-asutuskylä. Pellot on raivattu saviperäiselle maalle moreeni- ja suovyöhykkeen keskelle. Kylätie myötäilee vaihtelevaa maastoa avoimesta suljettuun maisemaan sukeltaen. Tieltä avautuvat lähi- ja kaukonäkymät luovat kyläkulmalle luonnetta ja tien mittakaavalla on kyläkuvallista merkitystä. Rakennettua ympäristöä luonnehtii kerroksellisuus. Nimen kyläkulmalle antanut Kivistö (Rno 17:9) on rakennuksiltaan heikossa kunnossa. Tila perustettiin isossajaossa kruunun uudistilaksi. Päärakennus edustaa 1800-luvun talonpoikaista rakennustapaa, samoin jäljellä olevat hirsiset luhtirakennukset. Kantatilan ympäristöön on rakennettu uusia pientiloja 1900-luvun alkupuolella ja jälleenrakennuskaudella. Lähelle on tullut myös uutta omakotiasutusta 2000-luvulla.

Arvot ja suositus

Historiallinen paikallistie on (mittakaava ja linjaus) kyläasutuksen merkittävä ympäristötekijä.

5. RAUHALANTIEN VILJELYMAISEMA

Ohkolan kylän pohjoiskulma Keravanjärven suunnalla ja luoteiskulma Kaukaan suunnalla tulivat kiinteän asutuksen piiriin 1800-luvun alussa, kun isossajaossa muodostetut kruunun uudistilat saivat ensimmäiset asukkaat. Tähän asutusvaiheeseen liittyy myös Keravanjärventieltä erkanevalla Rauhalantiellä sijaitseva Ulriksnäsin tila. Maisemallisesti keskeiset Ulriksnäs (Rno 19:11) ja Sarvikallio sijaitsevat kallioperäisellä mäellä, Veikkola niitä matalammalla moreenikumpareella. Savikkomaille raivattuun peltomaisemaan tuo korkeusvaihtelua kallioperän ruhjepainanteet virtavesiuomin. Sarvikallion ja Veikkolan talojen rakennuskanta on jälleenrakennuskaudelta. Ulriksnäsin pihapiiriä luonnehtivat talonpoikaiset rakennukset, tosin päärakennus on modernisoitu. Muutamat huomattavan suurikokoiset talousrakennukset eivät riko maisemakokonaisuutta. Veikkolan tilan v. 1952 rakennettu päärakennus on poikkeuksellisesti jätetty punatiilipinnalle.

Arvot ja suositus

Rauhalantien ympäristö on maa- ja metsätalousaluetta, jolla on ympäristöarvoja. Rakentamista avoimeen peltomaisemaan on vältettävä. Uudisrakennukset on sijoitettava perinteiseen tapaan pihapiirin ympärille maisemaan sopeutuvasti.

6. VÄHÄKYLÄ

Kuvassa vasemmalla entinen Ali-Ollilan tiilinavetta ja oikealla Ali-Ollilan talo.

Ohkolan Vähäkylä muodosti oman pääkylästä erillisen asutuskeskittymän viimeistään 1600-luvulla. Varhaiset talot sijaitsivat samoilla kohdilla kuin Etu-Riiskilä ja Ala-Ollila. Kyläkeskusta väljeni, kun Vanha-Pirjola ja Yli-Ollila siirtyivät uusjaossa kylästä pari kilometriä lounaaseen. Aivan Vähäkylän asutuksen lähellä Tammipääntie ylittää Ohkolanjoen puista siltaa pitkin (nk. Vähäkylän silta) ennen kuin nousee melko jyrkkää mäkeä ylös Ala-Ollilan ohi, sivuaa Etu-Riiskilän päärakennusta ja Onnelan pientaloa. Ala-Ollilan vanhan asuinrakennuksen kohdella Tammipääntiestä haarautuvat Riiskiläntie ja Paavonpolku. Jälkimmäiset tiet kiertävät Vähäkylän kaakkoispuolista mäkialuetta, missä jo 1800-luvulla on ollut Taka-Riiskilän tilakeskuksen lisäksi tilattomien asumuksia.

Vähäkylä sijaitsee viljelysten rajaamalla mäenkumpareella. Sen maisemallisena solmukohtana on silta. Kapeaan tiehen rajautuvat muutamat rakennukset luovat hetkellisesti kylämäisen tiivistä raitttilaa. Olennainen kylään liittyvä alue on mäkiseutu, jossa asumukset ovat metsän sisällä tai metsän ja pellon rajalla. Kylärakenteelle on tyypillistä selvästi tiehen tukeutuva rakentaminen ilman talokohtaisia pistoteitä. Vähäkylän rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia ovat Etu-Riiskilän, Pirjolan ja Taka-Riiskilän päärakennukset ja iäkkäät hirsiset talousrakennukset. Erityisen merkittävä maamerkki on entinen Ali-Ollilan säterikattoinen tiilinavetta.

Muutamien vanhassa asussaan säilyneiden pienimittakaavaisten asuinrakennusten lisäksi metsäalueella on 1980- ja 90-luvun omakotitaloja.

Arvot ja suositus

Vähäkylä on maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas pieni kyläkeskusta, jonka kyläkuvalliset ja maisemalliset arvot kytkeytyvät rakentamattomiin jokirantapeltoihin, asutukseen joen suuntaisella harjanteella ja kyläteiden varsilla sekä historiallisen kylätien linjaukseen. Kokonaisuuteen liittyy Pirjola, joka sijaitsee mäellä Vähäkylän eteläpuolella. Uudis- ja korjausrakentaminen tulee sopeuttaa kyläkuvaan ja rakennusperinteeseen. Uudisrakennukset on sijoitettava perinteiseen tapaan pihapiirin ympärille maastoon ja rakennustapaan sopeutuvasti.

Vähäkylän ja kantakylän välisen tien puolivälissä pienellä mäennyppylällä on Ohkolan työväentalon kivijalka. Täällä käynnistyi 1932 Mäntsälän kapinana tunnettu historiallinen tapahtuma. Puretun työväentalon historiallinen arvo on siinä määrin merkittävä, että mäki on rauhoitettava rakentamiselta.

6.1 Ala-Ollila ja sen entinen tiilinavetta

Ala-Ollilan (3:69) vanha päärakennus modernisoitiin viime sotien jälkeen. Rapatut julkisivut on peitetty myöhemmin rakennuslevyin. Toinen asuintalo on mäen länsireunalla, siinä on välillä toiminut kauppapuoti. Tämä kansanomaisen hirsirakennus on autio ja heikkokuntoinen. Peittämättömästä tiilestä muurattu säterikattoinen navetta on edustava esimerkki 1900-luvun alkupuolen tiilirakentamisesta. Sen on suunnitellut rakennusmestari Väinö Siikonen. Rakennus valmistui 1936 paikalle, mistä Vanha-Pirjola oli muuttanut pois uusjaon yhteydessä. Karjarakennukselle on sittemmin lohkottu oma tontti, ja rakennusta ollaan uudistamassa asutokäyttöön.

Arvot ja suositus

Ala-Ollilan talon paikka on Vähäkylän raittiympäristön ja viljelymaiseman kannalta merkittävä. Viljelyaukean rajalla sijaitsevan tontin rakentamisessa on edellytettävä erityisen tarkkaa rakentamisen ympäristöön sovittamista ja kasvillisuudeltaan vaihtelevaa reunaa. Tilasta lohkotulle tontille jäänyt suurikokoinen rakennushistoriallisesti arvokas säterikattoinen tiilinavetta on tyyppiltään omintakeinen ja laajalle näkyvä maisemarakennus.

6.2 Etu-Riiskilä

Etu-Riiskilässä (Rno 13:91) on harjakattoinen pystyvuorattu päärakennus. Mahdollisesti 1800-luvun puolivälissä rakennettu hirsitalo on korjattu nykyiseen asuun 1900-luvun keskivaiheilla. Hirsi- ja lautarunkoisista talousrakennuksista muodostuu pihaan umpinainen nurkkaus. Talon aitta on alueella yleinen kaksikerroksinen parviluhti.

Arvot ja suositus

Etu-Riiskilässä on Vähäkylän raittiympäristön kannalta merkittävä päärakennus ja luhti. Talouskeskus sijaitsee maisemallisesti arvokkaan viljelymaiseman reunalla. Viljelyaukean rajalla sijaitsevan tontin rakentamisessa on edellytettävä tarkkaa rakentamisen ympäristöön sovittamista.

6.3 Taka-Riiskilä

Vähäkylän vanhimpien joenrantapeltojen itäreunalla on Taka-Riiskilän talo (Rno 13:94). Talonpaikka palautuu 1800-luvun jälkipuoliskolle.

Nykyinen päärakennus on klassistisvaikutteinen ja rakennettu 1920-luvulla mallipiirustuksien mukaan. Samoilla piirustuksilla, hieman varioiden, rakennettiin päärakennuksia myös muille kylän tiloille. Taka-Riiskilän talon alapuolella rinteessä on ryhmä talonpoikaisia talousrakennuksia kuten 1915 valmistunut tiilipilarirakenteinen karjarakennus ja luhtiaitta. Talouskeskuksen eteläpuolella pellon takana koskessa on ollut vesimylly.

Arvot ja suositus

Taka-Riiskilä on Vähäkylän kyläalueeseen liittyvä rakennushistoriallisesti arvokas talouskeskus. Päärakennus ja hirsiset talousrakennukset muodostavat Ohkolanjoen tuntumassa kylän maisemallista reunaa länteen. Päärakennuksen korjausrakentamisessa on otettava huomioon klassistiset tyylipiirteet.

6.4 Pirjola

Pirjola (Rno 2:58) on tiiviin kyläasutuksen ulkopuolella vanhan Ohkolasta kaakon suuntaan vievän Arolan Kylätien varrella. Tila on ilmeisesti isonjaon aikaista asutusvaihetta eli siirtynyt jo 1800-luvun alku- tai keskivaiheilla Vähäkylän keskustasta nykyiselle paikalleen, peltojen ympäröimälle kallioiselle mäenkumpareelle. Päärakennus on pihan korkeimmalla kohdalla ja muut rakennukset viljelyksille päin viettävällä rinteellä alueelle tyyppilliseen tapaan. Päärakennus

(1800-luvun loppupuoli) on matala pitkä kahdella umpikuistilla varustettu talonpoikaistalo, jonka ulkoasu on pelkistynyt korjauksissa (1960-luku). Rakennusta on laajennettu 1930-luvulla. Vanhasta rakennusten rajaamasta pihasta on jäljellä talon lisäksi 1850-luvun luhtiaitta.

Arvot ja suositukset

Pirjola liittyy Ohkolan laajaan kulttuurimaisemakokonaisuuteen ja hieman erilläänkin sijaitsevana Vähäkylän kyläalueeseen. Talonpoikaistyylisen kansanrakennuksen mittasuhteet ja perinteiset piirteet (verhoustapa, kuistit, kattomuoto) tulee säilyttää korjausrakentamisessa.

Lähteet

Arola ja Jokelanseutu. Kyläsuunnitelma 1999. Moniste.
Einää vaa neljästoist. 1999 - Blåfield, Martti: Uusjako Ohkolassa.
Kotiseutumme Mäntsälä. Keuruu 2007.
Kotiseutukokoelma. Mäntsälän kunta. Valokuvat: Ohkola.
Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. SKS.
Mäntsälän historia I. 1991.
Mäntsälän historia II. 1993.
Mäntsälän historia III. 1997.
Ohkolan kyläsuunnitelma. Syyskuu 1999. Moniste.
Ohkolan maarekisteri. Maanmittauslaitoksen arkisto.
Ohkolan maisemaselvitys, 2006. Ympäristösuunnittelu OK.
On ai. 1989 - Tuominen, Elmeri. Ohkolan vanhat teollisuuslaitokset.
Peruskartta 1:20 000. Kellokoski 2044 07. Karttoitus 1954. Ilmakuvakartat 1948–49, 51.
Pitäjänpitäkarto. Mäntsälä. Maanmittauslaitos. 1840. Mittakaava 1:20 000. Kansallisarkisto:
Maanmittaushallitus Ia. Lehti 2044 04, 05, 07, 08. 57M
Rakennus- ja huoneistorekisteri. Rakennuksen valmistumisvuodet. Väestörekisterikeskus.
Repliikejä ja Muistoja. Ohkolan näyttämöiltä sadan vuoden ajalta. Ohkolan Nuorisoseura.
Toim. Karita Laisi. 2000.
Senaatin kartasto XI: 31 [Mäntsälä] 1873. Karttalehdet: Ohkola. Venäläinen topografikunta.
Kansallisarkisto.
Suomen kartanot ja suurtilat. Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander. 1939.
Suuri maatilakirja. Osa III. Uudenmaan lääni. 1965.
Suomen maatilat. Osa I. Uudenmaan lääni. Porvoo 1937.
Suomen pienviljelijät IV, Uusimaa. 1965.
Suomen sukutiloja I. K.T.Jutila ja Aulis Oja. Helsinki 1964.
Suomen Taloudellinen kartta 3. 1916 ja 1940. 1:100 000.
Uudenmaan kulttuuriympäristöt, 2001. Luonnos. Lauri Putkonen. Uudenmaan maakuntaliitto.
Vesilaitoskatselmus Myllykoskella Ohkolanjoessa Mäntsälän pitäjässä 30.8.1918. Kartta Tirri,
Veikko, J. 1919. (Kakarila). Kansallisarkisto.
Haastateltavien nimet rakennustietokannassa kohteittain.

Liitteet:

1. Raportin kohdekartta ja suositukset.
2. Inventoinnin kohdekartta.
3. Maankäytön historia.
4. Rakennustapaohjeistuksen tausta-aineisto

5. Malli rakennustietokannan kohdekortista.
6. Index-kartta: Digitaaliset kuvat.

Kuvassa osa kartasta: Senaatin kartasto XI: 31 [Mäntsälä] 1873. Karttalehdet: Ohkola. Venäläinen topografikunta. Vasemmalla yläkulmassa kantakylä, alhaalla oikealla Vähäkylä.

Lisätietoja venäläisistä topografikartoista, esim.
<http://www.phnet.fi/public/rope/lahti/iv3372.html#link>